

Дао (кит. 道, букв. «шлях») – одна з найглибших і найвпливовіших базових категорій в історії китайської думки, філософії і культури, підставове поняття даосизму, ключовий принцип китайської науки і мистецтва, загальний образ китайського типу мислення. Тракується як природний шлях (еволюція) Всесвіту, який сприймається через досвід буття. Вчення про Дао, системно викладене Лао Цзи, Чжуан Цзи, Ле Цзи і розвинуте конфуціанством і чань-буддизмом, стало наріжним каменем практично всіх сфер китайської культури: філософії, релігії, політики, естетики, етики, способу життя.

Значення терміна

Культура Китаю сформувалась на базі тексту «І-цзін», вчень Лао Цзи і Конфуція, які, у свою чергу, увібрали в себе культу предків і природи, що виникли у більш давню епоху. В традиційній китайській філософії Дао – це сам Всесвіт – вічне, невичерпне, що перебуває у постійному русі. Оформившись у якості метафізичного концепту буття в даоській традиції, концепція Дао поширилась на всю китайську філософську думку, протягом століть була інтегрована і переосмислена численними школами. Вчення про Дао формувалось в лоні трьох релігійно-філософських вчень Китаю – даосизму, конфуціанства і чань-буддизму – в умовах їхнього синкретизму, з огляду на який і можливе наближення до адекватного розуміння даного поняття.

Відсутність у граматиці давньокитайської мови структурованого уявлення про систему семантичних властивостей слів унеможлиблює однозначне прочитання ключових категорій китайського типу мислення. З огляду на це, найбільш ефективним способом пошуку автентичних значень знаменних слів вважають етимологічний аналіз ідеограм. Завдяки багаторівневій етимології єдиний адекватний переклад ієрогліфа Дао є нездійсненним в силу його універсалізму, який якраз і відсилає до непізнаваності духа. Постійні спроби осягнути неловиму сутність Дао і дати йому адекватну мовну дефініцію лише увиразнили розуміння цього поняття як універсальної символічної структури свідомості, багаторівневого світоглядного концепту. Термін важко піддається перекладу, традиційна інтерпретація ієрогліфа Дао сягає словника Сюй Шеня «Шовень Цзецзи» («Коментовані тлумачення ієрогліфів», 1 ст.) і складається з двох графем: «шоу» (首, shǒu) – голова і «цзоу» (走 (辵), zǒu) – йти, які трактують як «той, хто йде шляхом», що символізує ідею руху, потоку, і дає можливість визначати Дао як вічну, сутнісну і фундаментальну силу, яка пронизує все, енергію, яка рухає матерію Всесвіту. Обмеженою людською свідомістю неможливо осягнути Дао, яке є за межами розуму, що підтверджує варіативність трактувань Дао в перекладах на інші мови.

У більшості систем вірувань Східної Азії Дао символізує шлях як правильний і гідний спосіб існування, або як нескінченний процес сходження до духовної досконалості, який є результатом відповідних практик, до пізнання людиною себе. Однак Дао, крім свого основного значення, набуло як у давньокитайській мові, так і в сучасній, низку контекстуальних значень з царини метафізики, філософії, релігії, як-от: метод, вчення, підхід, ідея, думка, доктрина, теорія, абсолют, єдине, принцип, мораль, істина, доля, звичай,

функція, вираз, висловлювання. У якості дієслова Дао може означати також «говорити, виражати, вести, скеровувати, регулювати, навчати».

Практично у всіх канонічних китайських текстах сутність поняття Дао полягає в тому, що воно – першооснова сутнього, універсальна єдність світу, безкінечний рух, який породжує усі речі, однак сам проявити себе не може. Дао невидиме і нечутне, недосяжне органам чуття, існує саме по собі, не є творінням, воно безтілесне, порожнє і невичерпне, безкінечне і вічне, безіменне і безформне. Недотримання Дао веде до загибелі, навіть вища сила – Небо (天, tiān) підвладне йому. Дао – природній закон самих речей, який формує основу світу, виступає одночасно усіма елементами буття, метою і засобом існування. І хоча Дао породжує усе сутнє, воно саме не має сутності. Той, хто пізнав Дао, пізнав закони буття, однак пізнати його неможливо ані словесно, ані інтелектуально, а лише інтуїтивно, звільнившись від пристрастей, відчутти його серцем, розчинитись у ньому і злитися з ним, стати тотожним йому, що є шляхом до безсмертя. Функцією Дао є буття, а його сутністю – ніщо, і в ньому зникають усі протиріччя. Дао діє спонтанно, згідно зі своєю природою, його активність не містить наміру, у той же час немає нічого, щоб не було незавершеним.

Дао розглядають як модель, що лежить в основі природного світу, підтримує рівновагу у Всесвіті, породжує безліч речей (萬物 / 万物, wànwù), однак саме не є річчю, воно те, через що усі речі отримали своє існування, початок і кінець усіх речей. Дао – недиференційована єдність, яка в творчій потенції містить у собі всі речі, що перебувають у ньому в якості енергії дії та існування (духу, душі усього сутнього, життєвої сили) Ці (气, qì) і Сімені «цзін» (精, jīng). Все перетікає із одного стану в інший і те, що людина сприймає як окрему форму – ілюзія розуму.

Дао не є дуалістичним принципом, воно – цілісність, з якої походять усі елементи Всесвіту, принцип творіння, збазований на діалектиці одиничності, яка нерозривно пов'язана з концепціями Інь і Ян (陰陽, yīn, yáng), коли кожна дія створює протидію як рух проявів Дао, а відповідна практика базується на ступені прийняття цих природних проявів, які постійно прагнуть з'єднання, що безперервно породжує нові форми буття. Дао – це принцип зміни і взаємопроникнення первоначал Інь і Ян, кожне з яких містить елемент іншого, закон природних трансформацій, внаслідок яких виникає світ, що не пов'язане з категорією часу, оскільки Дао вічне. Світ є гармонією, єдністю, а не боротьбою протилежностей. Дао визначає єдність існування і неіснування речей, форму життя і смерті. Природні явища походять з нічого, будучи нічим і повторюючись, що є результатом синергії Дао. У всіх своїх проявах Дао вважається таким, що має якості, які неможливо виразити у вербальній формі, його можна лише провідчутти, сповідувати його принципи, які можна вирізнити, спостерігаючи за природою, і практикувати їх, набуваючи Де (德, dé) – внутрішньої духовної сили (досконалості), повноти буття, що перекладають як «добродійність» («благодать», «блага сила»), власне, результат прожиття Дао,

реалізація вічного закону повернення усіх речей в Дао. Де – це трансформований стан першопочаткового Дао, опредметнене Дао. Кожна річ і кожна істота має власне Дао, тому вважається доцільним слідувати Дао, оскільки воно організує себе і не варто втручатися у природній стан речей. Дао викликає усі зміни, але саме є порожнім і бездіяльним.

За дихотомією категорій У – «порожнеча, відсутність» (无, wú) та Ю – «існування, наявність» (有 yǒu,) відповідно стоять поняття непроявленого та наявного буття, саме ці стани суцього маніфестують концепт Дао. При цьому справжнім є саме У, а Ю – яке існує матеріально, є ілюзією. Створивши безліч речей і явищ Ю, Дао вічно повертається до джерела – стану У, аби розпочати новий процес творіння.

Дао не є об'єктом релігійного поклоніння, воно сприймається як концепція, котра трактується як відношення між порожнечою У і природною рівновагою протилежностей, що складає його визначальний принцип У-вей (无为, wúwéi) – недії (недіяння, невтручання), споглядальне ставлення до дійсності, через яке проявляється індивідуальне Дао людини. Дао не потребує активності людини, усі явища повинні відбуватися згідно з їхньою природою. У-вей не є запереченням діяльності як такої, воно трактується як діяльність, що узгоджується з природнім плином світобудови, У-вей – це заперечення зусилля, цілеспрямованої діяльності, що йде врозріз із природнім станом речей: не робити нічого зайвого, а лише те, що є необхідним в цей момент, що підтримує баланс у всьому і сприяє гармонії. Дао недосягне раціональним шляхом, його потрібно як можливо менше порушувати свідомими діями і прагненнями, а жити в гармонії містично-інтуїтивним чином. Дао не може бути осягнутим, але воно може бути провідчутим через світ. Дао розкриває себе як рух і трансформація через досвідчення існування, а не через інтелектуальні концепції.

Дао зазвичай описують в поняттях природних стихій, зокрема, води, на подобу якої воно не має смаку, форми, вічно самопоновлюване, тихе і податливе, але могутнє і безпристрасне, має величезну руйнівну і водночас творчу силу. Як вода приймає форму посудини, в якій вона міститься, Дао вчить бути гнучким і пристосовуватися до змін.

Як правило, розмежовують морально-етичне використання терміна в конфуціанстві і його метафізичне наповнення в більшості течій даосизму і буддизму.

Інтерпретації

В даосизмі

Класичне трактування поняття Дао належить напівлегендарному автору поетико-філософського трактату – ««Дао де цзін» («Книга про Дао і Де») Лао Цзи (й.м. 604 до н. е. –?). Мудрець використав термін Дао, який вже існував в класичних текстах давнини, перш за все в коментарях «Книги змін» – «І-цзін» (易经, yìjīng), або «Чжоу і» (周易, zhōu yì), де цей початковий принцип виступає як природний порядок речей – «Велика межа» – Тайцзі (太极, tàijí), яку Лао Цзи потрактував як Дао і надав йому всеохопного значення

абсолютного активного начала. Уже в збірці найдавніших текстів китайської літератури «Книзі пісень» (11-6 ст. до н.е.) – «Ши цзін» (詩經, shī jīng) намітилось зближення понять Дао і Тайцзі. В «Книзі документів» («Книзі історії») – «Шу цзін» (書經, shū jīng) термін Дао має значення «поведінка», «шлях правителя і Неба» і виражає поняття соціальної і космічної гармонії. Вираженням Дао в тексті «І-цзін» виступає чергування (взаємозміна) космічних сил Інь і Ян як вияв первинної діалектики («Один раз Інь, один раз Ян – це і є Дао»), а головною якістю Дао є повернення до самого себе. Дао виступає комбінацією світових процесів і існує у двох формах: як двоїстості (Дао Неба і землі), так і троїстості (додається Дао людини).

Лао Цзи вибудовує навколо давнього терміна власну метафізику, інтерпретує його в онтологічному ключі у якості Абсолюту, трактуючи його і як безумовну першопричину Всесвіту, і непізнавану закономірність, що лежить в його основі, і цілісність життя. При цьому наголошується, що Дао – не назва речі, а природний порядок всесвіту, активний творчий принцип, воно невидиме, пусте і вічне, сутність якого неможливо описати, воно виявляє себе в бутті людини. Дао поза сферою мовних меж, воно безіменне і відмінне від численних речей, що є його проявом. Через наявність у Дао усіх можливих якостей і постійну змінність його неможливо ословити.

Дао властива «природність» («самість») – Цзіжань (自然, zìrán), воно діє спонтанно, невимушено, без зусиль, згідно зі своєю природою. Існує два Дао – У-мін (无名, wúmíng) – безіменне, і таке, що має ім'я – Ю-мін (有名, yǒumíng). Безіменне Дао поза межами сприйняття і словесного вираження, воно бездіяльне, дає початок Небу і землі, однак саме є небуттям У. Дао, що має ім'я – породжує усі речі, воно всеохопне, змінюється разом зі світом, діяльне, підвладне сприйняттю і може бути виражене вербально. Дао, виражене словами, не є постійне Дао. Дао ніким не створене, сама його назва – довільний ієрогліф, що символізує безкінечний цикл Всесвіту, коло Неба і землі.

Концепція «людина підпорядковується законам землі, земля підпорядковується законам Неба, Небо підпорядковується законам Дао, а Дао підпорядковується самому собі» (чжан 25) має на увазі те, що Дао породжує усі речі, воно безцільне і несвідоме, йому потрібно дати змогу розвиватися природнім шляхом, без будь-якого втручання, прийняти зміни і плинність буття як закон існування. Лао Цзи характеризує будь-яке зусилля з боку людини чи суспільства відносно природи як насильство, що призводить до дисгармонії: той, хто прагне маніпулювати світом, контролювати його, приречений на неуспіх і врешті – загибель.

Дао на початку часів перебувало у стані У-цзі (无极, wújí) – «відсутність диференціації (полярності), небуття». У певний момент виникають дві полярності, що являють собою фундаментальні принципи світобудови: Інь («затінений бік гори», негативний принцип, холод, місяць, жіноче начало тощо), позначений чорним кольором і Ян – («сонячний бік гори», позитивний принцип, тепло, сонце, чоловіче начало тощо), позначений білим кольором. Все живе несвідомо виникає з У-цзі і за допомогою даоських практик можна досягти

святості Сянь (仙, xiān), власне безсмертя, повернутися до стану У-цзі, чистої енергії, розчиненої в Дао. В даоській філософії Інь і Ян є амбівалентними категоріями, що не мають морального відтінку, а вважаються взаємопроникними елементами диференціації буття, властивістю Ці – енергії фізичного світу, яка представлена п'ятьма елементами – У-сін (五行, wǔxíng): вода, вогонь, земля, метал, дерево. В даосизмі Дао – це процес змін і становлення усіх речей, чергування Інь і Ян, постійна непостійність, яка включає у себе все: буття і небуття, життя і смерть, пізнання і незнання. Дао не розмежовує життя і смерть, добро і зло – ці категорії, як і їхнє вираження – абсолютно рівні. Отже, кожна якість потенційно присутня в Дао і розвивається спонтанно, тим самим породжуючи Всесвіт як динамічну систему, «природній порядок», який виключає людське втручання (концепція У-вей), оскільки воно порушує вільний процес чергування. Людина не формує в собі моральні якості, а дотримується природних законів буття, вона повинна якомога менше своїми свідомими діями заважати Дао проявляти себе, а тривати в медитативно-інтуїтивному стані розуму.

Згідно з Лао Цзи Дао породжує одиницю – Велику межу Тайцзі, одиниця породжує два – Інь і Ян, які у процесі руху породжують три: Небо, землю і людину, які в свою чергу породжують увесь проявлений світ. Таким чином Дао є джерелом усіх форм і одночасно енергією, що формує увесь процес творіння. Дао існувало завжди, безкінечно породжуючи саме себе. Дао всеохопне і означає як двоїсті сфери матеріального світу, так і трансцендентні сфери за межами двоїстості, воно є вищим станом буття. У своїй трансцендентній сутності, як недиференційована порожнеча, воно є матір'ю космосу, як іманентний принцип – воно пронизує все. Лао Цзи говорить, що перш за все існувало порожнє трансцендентне і недиференційоване небуття, яке однак не є «ніщо», а є «неіснуванням матерії». Дао – шлях («початок», «Мати», «темна жінка» тощо), що породив буття, зберігає частину первозданної порожнечі, з котрої виник світ, має власну природу, але не має просторово-часових меж. Порожнеча – це потенційний простір, у якому немає нічого і в той же час допускається існування всього. Згідно з Лао Цзи буття і «ніщо» є єдністю протилежностей, які походять з Дао, і хоча мають різні назви, являють собою дві дійові його форми і є ключем до розуміння речей. Спостерігаючи за явищами природи, Лао Цзи висновує, що усі речі взаємодіють одна з іншою, кожна повертається до своїх витоків, і таким чином життя відтворює себе. Головна закономірність Дао – зворотність, повернення, тобто рух колом, що передавало ідею руху Небом, яке вважалося круглим. Парадокс у самому підході до Дао: не можна сказати, що воно існує, тому що це означало б виключити його неіснування, однак сказати, що його не існує, означало б заперечувати його наявність у проявленому світі.

Дао не впливає цілеспрямовано на об'єкти, нав'язуючи свою волю, а дозволяє кожному предмету розвиватися природнім шляхом, виявляти повноту власної сутності. Оскільки саме Дао проявленим бути не може, його маніфестацією у світі є Де, по суті, те ж Дао, проявлене у речах (істотах), реалізація його потенцій у світі. Надбати Де можливо лише завдяки глибокій

духовності, прямоті, неупередженості й поміркованості, власне, відмовою від его. Той, хто осягнув Де, тим самим пізнав Дао, доказом чого є недіяння – відмова від активної діяльності та пов'язаних з нею пристрастей, надання можливостей усьому йти своїм належним шляхом. Визначальним принципом життя є ідея простоти – Пу (樸, рй), відмова від честолюбства і уникання всього зайвого. Дао досягається в тиші і спостереженні за природою, а просвітлена людина повертається до стану дитини, яка не аналізує і не оцінює речі і явища, у якої відсутня цілеспрямована реакція на вплив зовнішніх чинників (одне з трактувань імені Лао Цзи – «Старе Немовля»).

В даосизмі немає універсального погляду на Дао, він презентує велике розмаїття інтерпретацій, які, правда, демонструють загальні тенденції: найбільш значимі тексти даосизму постулюють ідею, що Дао присутнє вічно, але повинне бути проявленим, щоб бути зреалізованим. Деякі напрями даосизму характеризують дао на подобу Бога, однак у значно більш абстрактному сенсі. Філософський даосизм, на відміну від релігійного, розглядає Дао не як містичний Абсолют, якому потрібно вклонятися, а космічний закон попри певні ознаки антропоморфізму Дао («воно здійснює подвиги», «слави не бажає», «не вважає себе володарем» тощо). Головні тексти даосизму зібрані в трактаті «Скарбниця дао» (Дао цзан», 道藏, Dào Zàng, формувався з 8 до 17 ст.) і значною мірою зосереджені на циклічній безперервності природного світу і її контрастуванні з лінійною поведінкою людей.

Чжуан Цзи (369-286 рр. до н. е.) – автор однойменної збірки, у формі притч розкривав Дао перш за все як рух і принцип життя, позбавлений форми, наголошував на зв'язку Дао з відсутністю (небуттям), а також на його непізнаваності і повсюдності і вважав, що Дао може бути досягнутим через просвітлення.

Вважається, що філософія Лао Цзи і Чжуан Цзи стали основою для формуванні в Китаї чань-буддизму.

В конфуціанстві

Конфуцій і ранні конфуціанці, хоча і віддавали належне Небу як вищій сутності, на протигагу даосизму трактували Дао з практичних, раціональних позицій, розглядали його головню як гармонію природи і соціуму, досконалий кодекс етичної і моральної поведінки як окремих людей, так і суспільства в цілому. Така концепція склалась у V-II ст. до н.е., де Дао трактується з позицій антропоцентризму і практично позбавлене космологічного сенсу, набувши натомість значення морального закону, етичного принципу, обов'язку, шляху реального буття, яким потрібно йти людині. У конфуціанців, на відміну від даосів, Дао має словесно-понятійне вираження і трактується як правильна (моральна) поведінка; доктрина або метод; істина. Його носієм може бути як індивід, так і держава і все людство (Піднебесна). Тому Дао за Конфуцієм залежить від освіченості, воно набувається і удосконалюється через навчання, самовиховання, розвиток в людині культурних якостей. Це той шлях, який співвідноситься з певним підходом до життя, соціального устрою, політики,

традицій згідно з концепцією гуманності (людяності) – «жень» (仁, rén) і має переважне значення «скеровувати», «вести», що забезпечує соціальну гармонію у ян-їнь-відносинах: правитель-підлеглий; батько-син; чоловік-жінка. За Конфуцієм, досконалим мудрістю – «шен» (聖, shèng) є праведна людина, яка керується синівською шанобливістю Сяо (孝, xiào), відповідальністю перед суспільством і історією, надбала Де, будучи носієм вищої моральності через дотримання «золотої середини» (中庸, zhōngyōng), тобто має Дао і оберігає Піднебесну від хаосу. Сенс життя шляхетної особистості «цзюнь-цзи» (君子, jūnzǐ) – утвердження Дао, яке проявляє себе як через єдність істини, добра і краси, так і через мовлення, власне – ритуал. Досконала мудрістю особистість виявляє себе не лише внутрішніми якостями, але й зовнішньою поведінкою. В «Мен-цзи» (孟子, Mèngzǐ,) (4 ст. до н.е.) межею людського Дао вважається саме етикет – Лі (禮, lì), який неоконфуціанство часто і трактує як Дао.

В індуїзмі і буддизмі

Концепція Дао подібна до поняття індуїстського абсолюту – Брагмана (санскр. ब्रह्मन्, brahman). Також корелюється з поняттям Дгарми (धर्म, dharma).

В буддизмі синонімом Дао вважають Шуньяту (शून्यता, śūnyatā) – порожнечу, відсутність буття. Дзен-буддизм розглядає Дао як активну відповідь на 4 шляхетні істини, як синонім вісімкового шляху, так і його результат – просвітлення, повернення до першоджерела, Дгарми, Нірвани (निर्वाण, nirvāṇa). У контексті буддизму Дао – метафоричний шлях, на якому адепти в медитативному чутванні позбуваються пристрастей, а відтак і страждань. В ранній період поширення буддизму в Китаї при перекладі буддійських сутр ієрогліфом Дао передавали термін Бодгі (बोधि, bodhi) – просвітлення, а також Марга (मार्ग, mārga) і Патга (पथ, patha)) – обидва слова означають шлях духовного пробудження і звільнення від страждань.

У західній філософії і християнстві

У західній філософії Дао порівнюють з апейроном Анаксимандра або з незмінним і досконалим Парменіда. Крім того, проводять певну паралель з Логосом Геракліта і стоїків, Єдиним платонізму і його послідовників. У Платона, як і у Лао Цзи, усе матеріальне – це відбиття, тіні реального світу чистих ейдосів (εἶδος) – ідей. Неоплатонік Прокл стверджував, що змінність реальності лише доводить існування незмінного, постійного начала, яке і містить у собі дійсне буття. Аристотель ототожнював форму з внутрішньою метою руху – ентелехією (ἐντελέχεια), яка є іманентною матерією. Суголосною Дао є антична максима «Пізнай самого себе» (Γνῶθι σεαυτόν), викарбувана на стіні храму Аполлона в Дельфах.

У деяких перекладах Нового Завіту (Іван 1:1) на китайську мову класичне грецьке «Логос» (λόγος), яке ще Геракліт визначав як вічне і загальне, перекладене саме як Дао, тобто перекладачі вважали концепцію Дао певною мірою тотожною еллінській концепції Логосу в платонізмі і християнстві, яке

презентує ідею особистісного Бога (так само перекладають і арабське коранічне «сабіль» – سبيل, шлях, можливість, джерело). З-поміж того, різниця між поняттями Логос і Дао полягає в тому, що перше є втіленням розумного космічного закону (вираженого словом), тоді як друге є способом існування Всесвіту.

Дао – ідеал цілісної людини (лат. Individuum, «неподільний»), до якої також закликав і яку втілював способом життя український мандрівний філософ Г. Сковорода, чий світогляд, як вважають, близький до даоського. Наскрізною думкою Г. Сковороди є ідея сродності (сродної праці, дії), тобто діяльності людини згідно зі своїм природним призначенням. Філософ вважав, що Бог як джерело всього, наповнює кожну людину благодаттю згідно з її місткістю, кожна людина є цінною для Бога і має бути такою ж для суспільства, і що особистість повинна реалізувати себе згідно з її природними можливостями, досягнувши свого максимуму: «Бог багатому подобен фонтану, наповняющому различные сосуды по их вмѣстности. Над фонтаном надпись сія: «Неравное всѣм равенство»... Меншій сосуд менѣе имѣет, но в том равен есть большему, что равно есть полный» (Сковорода Г. Разговор, называемый Алфавит, или Букварь Мира // Повна академічна збірка творів / За ред. Л. Ушкалова. Харків; Едмонтон; Торонто : Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. С. 669).

Дао порівнюють також з ноуменом І. Канта, життєвим пориванням (*élan vital*) А. Бергсона, концепцією буття М. Гайдегера. В монаді Г. Лейбніца також вбачають відбиття загальних властивостей світу. Відзначають певні паралелі між Дао як основою всього сущого та концепцією ноосфери В.І. Вернадського, особливо зі взаємозалежністю людини і природи, а принцип недіяння порівнюють з необхідністю екологічної свідомості в умовах ноосфери. Відслідковують також зв'язок між вченням про Дао і концепцією цілісної людини К.Ю. Юнга. Принцип комплементарності Н. Бора у квантовій фізиці (хвиля і частка одночасно) сягає вчення про Дао. А. Ейнштейн хоча і мав певний скепсис відносно квантової фізики, також прагнув до створення «теорії всього» (*Theory of everything*), що можна порівняти з Дао. Американський науковець Ф. Капра (нар. 1939) зробив спробу узгодити Дао з науковими концепціями квантової фізики («Дао фізики»). В сучасних працях, присвячених «Дао де цзіну», спостерігається широкий спектр трактувань поняття Дао. Ці бачення обумовлені філософсько-світоглядними підходами, що їх дотримуються перекладачі і дослідники головного даоського тексту.

Цитати

За виданням: Книга про дао і де / Пер. з кит. Ж. Ліньова та Ян Хін-шуна за редакцією Я. Шекери // Хрестоматія китайської літератури (від найдавніших часів до III ст. н.е.) – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. – С. 64–82.

*Дао, яке може бути виражене словами, не є істинне дао. Ім'я, що може бути назване, не є істинне ім'я. Безіменне є початком неба і землі, наділене ім'ям – це мати всіх речей (чжан 1).

* Коли в Піднебесній дізнаються, що прекрасне є прекрасним, з'являється і потворне. Коли всі дізнаються, що добре є добром, виникає і зло. Тому буття й небуття породжують

одне одного, важке і легке створюють одне одного, довге і коротке співвідносяться одне з одним, високе й низьке визначаються одне одним, звуки, зливаючись, творять гармонію, попереднє й наступне йдуть одне за одним. Тому досконалий мудрістю, звершуючи свої діла, воліє не діяти; здійснюючи своє вчення, не вдається до слів; приводячи до змін речей, він не здійснює їх сам; створюючи, не володіє створеним: приводячи в рух, не докладає до цього зусиль; успішно звершуючи щось, не пишається. Оскільки він не пишається, його заслуги не можуть бути відкинуті (чжан 2).

* Перетворення незримого дао нескінченні. Дао — найглибша брама народження. Найглибша брама народження — корінь неба та землі. Воно існує вічно, подібно до нескінченної нитки, і його дія невичерпна (чжан 6).

* Найвища чеснота подібна до води. Вода дає користь усім істотам і не бореться з ними. Вона є там, де люди не хотіли б бути. Тому вона схожа на *дао*. (чжан 8).

* Пробивають двері й вікна, будуючи оселю, але вжиток оселі залежить від порожнечі в ній. Ось чому корисність чогось наявного залежить від порожнечі (чжан 11).

* Дивлюся на нього й не бачу, а тому називаю його невидним. Слухаю його й не чую, тому називаю його нечутним. Намагаюсь ухопити його і не досягаю, тому називаю його найменшим. Не треба прагнути дізнатись про джерело його, тому що це єдине. Його верх не освітлений, його низ не затемнений. Воно нескінченне і не може бути назване. Воно знову повертається до небуття. І ось називають його формою без форми, образом без речі. Тому називають його неясним і туманним. Зустрічаюся з ним і не бачу його обличчя, йду за ним і не бачу його спини (чжан 14).

* Ось річ, яка в хаосі виникає, раніше від неба й землі народжена! О беззвучна! О позбавлена форми! Самотньо стоїть вона і не змінюється. Повсюди діє і не має перепон. Її можна вважати матір'ю Піднебесної. Я не називаю її на ім'я. Позначаючи ієрогліфом, назву її дао; довільно даючи їй ім'я, назву її «велике». Велике — воно в безмежному русі. Перебуває в безмежному русі й не досягає краю. Не досягаючи краю, воно повертається до свого витoku. Ось чому велике дао, велике небо, велика земля, великий також і володар. У Всесвіті є четверо великих, і серед них — володар (чжан 25).

* Велике дао розлите повсюди. Воно може бути праворуч або ліворуч. Завдяки йому все, що існує, народжується і не припиняє свого зростання. Воно здійснює подвиги, але слави собі не бажає. З любов'ю виховуючи всі створіння, воно не вважає себе їхнім володарем. Воно ніколи не має власних бажань, тому його можна назвати зникимим. Усе, що існує, повертається до нього, але воно не мислить себе їхнім володарем. Його можна назвати великим. Воно стає великим, тому що ніколи не вважає себе таким (чжан 34).

* Дао породжує одне, одне породжує два, два породжує три, а три породжують усі істоти. Всі істоти носять у собі інь і ян, вповнені ці і творять гармонію (чжан 42).

* Не виходячи з двору, можна спізнати світ. Не визираючи з вікна, можна бачити природне дао. Чим далі йдеш, тим менше пізнаєш. Тому досконалий мудрістю не ходить, а пізнає все. Він не бачить речей, але прозирає їхню сутність. Не діючи, він досягає успіху (чжан 47).

* Дао породжує речі, де вигодовує їх. Речі оформлюються, форми завершуються. Тому немає речі, яка не шанувала б дао і не цінувала б де. Дао шановане, де ціноване, тому що вони не віддають наказів, а йдуть за природністю (чжан 51).

* Той, хто знає, не мовить. Той, хто мовить, не знає (чжан 56).

Джерела

1. Лао Цзи. Дао Де Цзин. Книга шляху та гідності / Пер. з кит. І. Костанди. Київ : Андронум, 2020. 102 с.
2. Лао-Цзи. Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу / Пер. з кит. Л. Дудченко. Київ : Арій, 2022. 96 с.
3. Лао Цзи. Дао Де Цзін : Канон шляху і спроможності / Пер. зі старокитайської, коментарі та післямова А. Накорчевського. Київ : ArtHuss, 2020. 200 с.
4. Лао Цзи. Даодецзін. Книга про дао і де / Пер. з кит. Ж. Ліньова і Ян Хін-шуна // Всесвіт. 1992. № 5–6. С. 118–133.
5. Лао Цзи. Дао де цзин / Пер. з кит. Є. Тарнавського. Харків : Фоліо, 2020. 96 с.
6. Ames R. T., Hall D. L. Dao De Jing: A Philosophical Translation (English and Mandarin Chinese Edition). Ballantine Books, 2003. 256 p.
7. Сюй Шень. Шовень цзеци («说文解字») (Тлумачення ієрогліфів). Шанхай : Шанхай фасінсофасін, 1986. 867 с.

Література

1. Cane E. P. Harmony : Radical Taoism Gently Applied. Trafford Publishing, 2002. 410 p.
2. Kirkland R. Taoism: The Enduring Tradition. Routledge, 2004. 312 p.
3. 当代道教研究 / 陈国强 (编.). 北京 : 宗教文化出版社, 2005. 548 p.
4. Moeller, Hans-Georg (2006). The Philosophy of the Daodejing. Columbia University Press, 2006. 168 p.
5. Zai J. Taoism and Science: Cosmology, Evolution, Morality, Health and more. Ultravivum, 2015. 176 p.
6. Валігура О.Р., Костанда І.О. Лінгвальні засоби реалізації функції впливу в давньокитайському філософському тексті (на матеріалі релігійно-філософського трактату «ДАО ДЕ ЦЗІН») / Вісник Запорізького національного університету. Зб. наук. праць. Філологічні науки. Запоріжжя : Гельветика, 2020. №1. Ч.І. С. 35– 42.
7. Дао // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
8. Резаненко В.Ф. Понятійно-категоріальний апарат релігійно-філософських вчень Китаю : до проблеми адекватного розуміння // Китайська цивілізація : традиції та сучасність : Зб. статей. Київ, 2009. С. 109– 113.
9. Шекера Я.В. Давньокитайські космогонічні ідеї та їхня репрезентація в ідеограмах китайської мови / Східний світ. № 13. 2012. С. 109–115.
10. 道教经典诠释与现代意义 / 刘晓光 (编.). 北京 : 中华书局, 2020. 412 p.